

NOI DATE ARHEOLOGICE DESPRE CASTRUL ROMAN DE LA CINCȘOR (JUD. BRAȘOV)

DAN ISAC — ADRIANA ISAC

În luna septembrie a anului 1991 un colectiv din care în afara auto-rilor a făcut parte și Dan Opriș (Muzeul Făgăraș) a efectuat săpături cu caracter de sondaj la castrul roman, aflat la o distanță de aproximativ 5 km est de satul Cincșor, comuna Voila (Jud. Brașov) (fig. 1). Scopul acestei săpături, ale cărei rezultate au fost comunicate la Sesiunea anuală de Rapoarte arheologice de la Iași (1992), a fost de la început acela de a identifica pe teren castrul, în legătură cu care, cel puțin după știința noastră, nu s-a publicat un raport al unei săpături arheologice. Locul numit „Pe Cetate” („Burgstatt”) se prezintă astăzi ca un teren în pantă pronunțată, cu un punct mai înalt ce domină zona. Localizarea aproximativă a castrului este cunoscută de multă vreme,¹ dar rezultatele unor

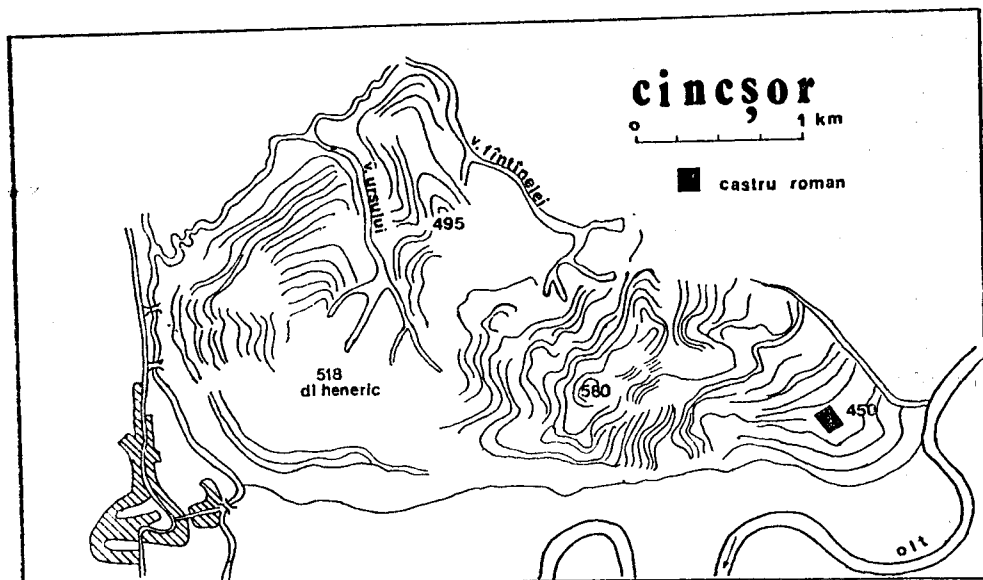

Fig. 1. Harta zonei Cincșor.

¹ Despre bibliografia mai veche în legătură cu trupa și castrul de la Cincșor v. Ioan I. Pop, în *Cumidava*, XIII/2, 1983, p. 43, nota 1; cf. G. Bakó, în *SCIVA*, 28, 1977, 2, p. 203, notele 71 și 74; N. Gudea, în *EphemNap*, II, 1992, p. 83, nr. 44, cu informațiile lui L. Petculescu despre campania din 1988: „a fost identificat

cercetări arheologice efectuate anterior fie că nu au fost publicate, fie nu se referă la castru. Se cunoaște faptul că la est de acest punct topografic a fost descoperită mai demult o inscripție funerară ridicată de L. Carvilius Rusticinus, *praef(ectus) coh(ortis) II Fl(aviae) Bess(orum)*², care confirmă lectura unor țigle ștampilate, găsite la Cincșor și aflate în Muzeul Brukenthal Sibiu și în fostul muzeu școlar Sighișoara³. Citite în diferite feluri⁴, s-a ajuns în final la lectura corectă, adică *c(ohors) II F(lavia) B(essorum)*⁵ (fig. 5).

În zona castrului de la Cincșor s-au efectuat în anii din urmă mai multe sondaje și săpături arheologice, cele mai recente fiind din 1980 (Ioan I. Pop) și din 1988. Toate aceste săpături s-au datorat amenajării lacului de acumulare Voila, fapt care a determinat ridicarea nivelului apelor Oltului. Ultima campanie arheologică a fost executată de un colectiv mai larg de arheologi de la Muzeul Național din București (L. Dumitriu, L. Petculescu) și Muzeul Militar Central (E. Oberländer—Târnoveanu). În afara unei comunicări prezentate la Sesiunea anuală de Rapoarte arheologice de la Sibiu (1989) de către cel din urmă cercetător, rezultatele acestor săpături, vizibile încă în teren, au rămas nepublicate. Săpătura lui E. Oberländer-Târnoveanu a fost singura trasată în vârful de pantă unde se păstrează resturile castrului. Întrucât prima noastră secțiune, S 1 (fig. 2), nu a dat nici un rezultat, ne-am simțit obligați să executăm o săpătură lângă vechea secțiune din 1988, în care, după informațiile ce le dețineam în 1991, fusese descoperit un bastion de colț și zidul de incintă (informații primite de la participanții la săpătura mai veche). Acestea au constituit singurele indicii ce ne-au stat la îndemână pentru a săpa efectiv în castru și nu în așezarea civilă, cum s-a întâmplat cu restul săpăturilor de la Cincșor. În concluzie, pornind de la săpătura lui E. Oberländer-Târnoveanu, pe care am redeschis-o în zona bastionului de colț (care fusese acoperit, fiind invizibil în 1991), am reușit să obținem câteva date arheologice relevante în legătură cu acest castru, cum ar fi 1. Identificarea și ridicarea topografică (D. Ursuțiu, Muzeul Național de istorie a Transilvaniei); 2. Orientarea ipotetică a castrului; 3. Precizarea stratigrafiei păstrate. Campania din anul 1991 a permis conturarea unor concluzii de care va trebui să se țină seama în eventualitatea unor noi săpături la Cincșor: 1. Distrugerea prin eroziunea solului, alunecări de teren și lucrări agricole a unei importante părți din castru și a așezării civile aferente; 2. Dispariția în consecință a ultimului nivel de locuire, drept urmare în zona sondajelor noastre am sesizat doar o parte din stratigrafie, de la baza locuirii; 3. Sărăcia evidentă a materialului arheologic,

castrul; cercetări la elementele de fortificație (partea vestică, cea dinspre bastionul din colțul de N-V); pe latura de vest s-au descoperit 4 șanțuri, agerul și zidul; colțul este rotunjit; lipsesc elementele de datare".

² I. I. Russu, în *ActaMN*, IV, 1967, p. 87 (cu bibliografie).

³ J. Szilágyi, *A Dáciai erődrendszer helyőrségei és a katonai téglabélyegegek*, *DissPann*, II, 21, 1946, p. 55, Pl. XVII/254.

⁴ Ioan I. Pop, *op. cit.*, p. 44, nota nr. 6.

⁵ Despre această trupă v. în special I. I. Russu, *op. cit.*, p. 87 sq.; în anul 1980 Ioan I. Pop, care a efectuat săpături în afara castrului, în așezarea civilă din partea de SE a castrului, a mai descoperit câteva tegule ștampilate, inclusiv de tipul celei publicate de Szilágyi: Ioan I. Pop, *op. cit.*, p. 44, Fig. 1—2; mulțumim și pe această cale lui Nicolae Gudea pentru amabilitatea de a ne fi furnizat copiile ștampilelor descoperite în 1980 la Cincșor, ilustrate la Fig. 5 a studiului nostru.

indeosebi ceramică; 4. Prin natura sa solul, constând dintr-un pământ lutos de culoare neagră, prin consistență și colorit îngreunează observarea stratigrafiei; 5. Drumul de acces din satul Cincșor, lung de 5 km, devine impracticabil datorită lutului galben, extrem de alunecos, în caz de ploie; 6. Factorul care îngreunează cel mai mult cercetarea îl constituie depărtarea de orice localitate (Cincșor, Voila, Sâmbăta de Jos, Dridif) și în consecință posibilitatea recrutării forței de muncă.

În cele ce urmează vom prezenta principalele rezultate obținute în urma sondajelor de la Cincșor din 1991, care datorită impedimentelor menționate s-au desfășurat în condiții extrem de grele.

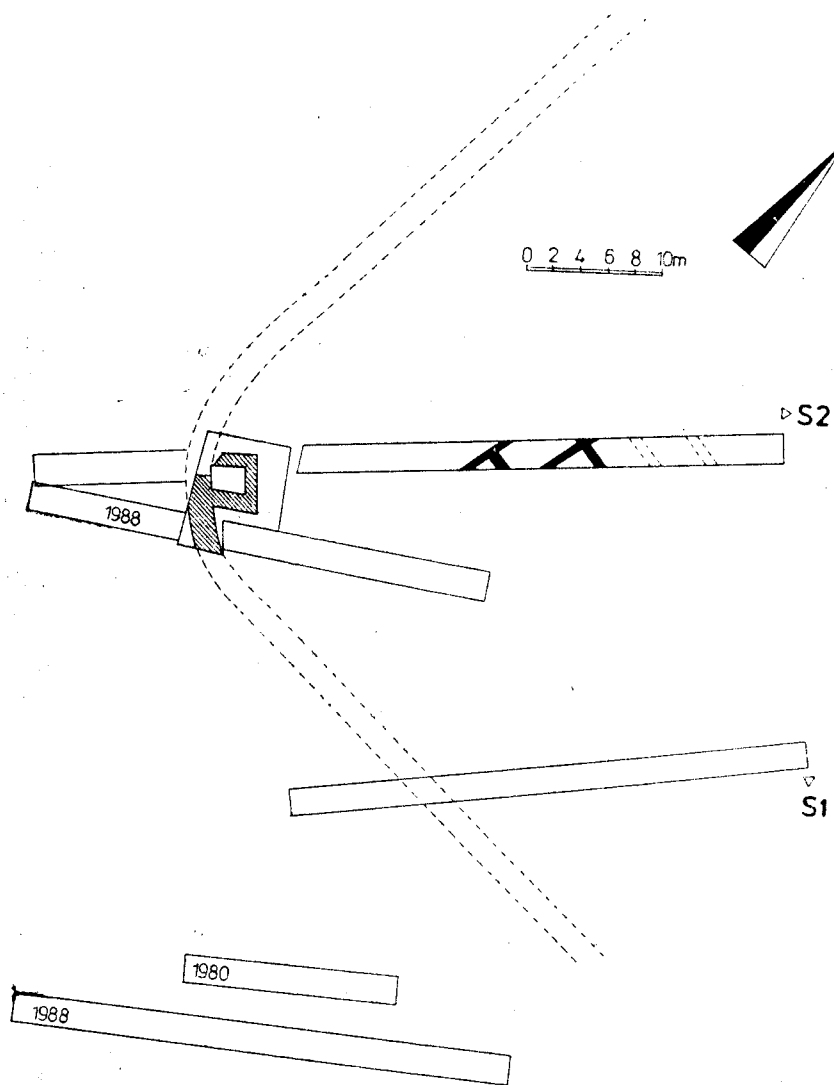

Fig. 2. Planul castrului (Ridicare topografică D. Ursuțiu).

Săpătura propriu-zisă.

Abordarea săpăturii am pornit-o de la cele trei secțiuni din 1980 și respectiv 1988 vizibile încă în teren, orientate E—V. Acestea au fost executate toate pe panta sudică a celui mai înalt punct. S 1, în lungime de 38 m și cu lățimea de 2 m, a fost trasată cu aceeași orientare, la nord de primele două secțiuni din 1980 și 1988 (fig. 2). Necunoscând rezultatul obținut de autorii acestor secțiuni am sperat în identificarea castrului. Secțiunea S 1 s-a dovedit în final a fi fost executată în mare parte în castru, fapt confirmat ulterior prin ridicarea topografică a întregii săpături. Datorită acestei secțiuni am putut constata, pe de altă parte, că în această zonă castrul a fost distrus prin eroziune și alunecări de teren singurul nivel sesizat pe trei sferturi din secțiune fiind lutul steril galben deschis conținând bolovani mari de gresie gălbuie, așezați natural. Este adevărat că pe ultima treime a secțiunii, în partea ei estică, stratul de lut steril este întrerupt brusc de pământ negru, compact și lutos, sub formă unei pante oblice extrem de pronunțate și care se distinge cu claritate pe ambele profile și pe fundul secțiunii sub forma unei linii ce o intersectează sub un unghi de 45°. Ne-am gândit inițial că ar fi șanțul de apă rare al castrului, idee abandonată curând în urma săpării S 2 și a dezvelirii bastionului de colț (fig. 2). Tot ridicarea noastră topografică a demonstrat că primele secțiuni, din 1980 și 1988, au fost executate, ambele în afara castrului.

Având experiența S 1 am adoptat o altă metodologie, ținând cont de informațiile pe care le-am obținut asupra celei de a treia secțiuni din 1988. Aceasta, după spusele participanților la acea campanie arheologică, a intersectat zidul castrului și șanțul de apărare conducând și la identificarea unui bastion de colț, acoperit în 1988. Pornind de dat aceasta din vârful de pantă, am redeschis caseta acoperită din 1988 pentru a avea un element cert, bastionul de colț. După aceea am trasat secțiune dezvoltată din propria casetă, mult lărgită față de cea veche S 2, lungă de 11,50 m în exteriorul turnului de colț și de 36 m în interiorul castrului (lățimea secțiunii de 2 m). Această secțiune am orientat perpendicular pe zona de curbura, deci sub un unghi de 45°, pentru surprinde șanțul de apărare și cât mai multe elemente din eventualele clădiri din interior. Din motive obiective, îndeosebi lipsa acută de forță de muncă, nu am putut încheia integral secțiunea prin adâncirea ei pe toată lungimea până în sterilul galben (mai ales în zona șanțului), fațete ne-a împiedicat în luarea unui profil. În schimb, stratigrafia orizontală s-a dovedit destul de clară (fig. 4), permițând tragerea unor concluzii preliminare. Casetă împreună cu secțiunea și bastionul de colț a oferit câteva precizări după cum urmează: 1. Castrul este orientat E—V, bastionul în cauză fiind cel de SV, latura scurtă a castrului este în consecință cea de V. *Porta decumana* este cu probabilitate în vârful pantei, castrul fiind orientat cu frontul spre lacul de acumulare; 2. Identificarea cel puțin a unui șanț al fazei de piatră și începutul șanțului fațete precedente de lemn; 3. Existența în zona *agger*-ului a unor urme certe de activitate metalurgică; 4. Constatarea dincolo de *via sagulari* a existenței unei clădiri (baracă?) cu două faze de construcție, de lemn și de piatră; 5. Constatarea faptului că resturile castrului de la Cincș

se păstrează doar în zona mai înaltă, capătul de est al S 2 relevând doar sterilul. În zona păstrată din castru și din așezarea civilă se văd la suprafața solului cărămizi, fragmente de piatră, mortar și multă ceramică.

a) *Sistemul de fortificații.*

În cei 11,50 m trasați în afara bastionului din colțul sud-vestic am constatat existența unei berme de circa 2 m lățime marcată printr-un nivel slab de dărâmare, dispus direct pe pământul negru, steril din punct de vedere arheologic.

Șanțul castrului, atât cât s-a putut săpa, are o formă aproximativ albiată, fiind lat de circa 4 m și săpat în pământul negru în cea mai mare parte, având vârful în formă de „V” ce atinge sterilul de culoare galbenă. Șanțul a fost umplut cu numeroși bolovani și cărămizi precum și cu fragmente de mortar, ceea ce dovedește apartenența sa la faza de piatră. Nu am putut sesiza mai multe șanțuri ale fazei de piatră, în schimb s-a observat începutul unei *fossa* din faza de pământ și lemn. Cum reiese din planul săpăturilor (fig. 2), capătul lui S 2 a atins pe ultimul metru secțiunea lui E. Oberländer-Târnoveanu din 1988.

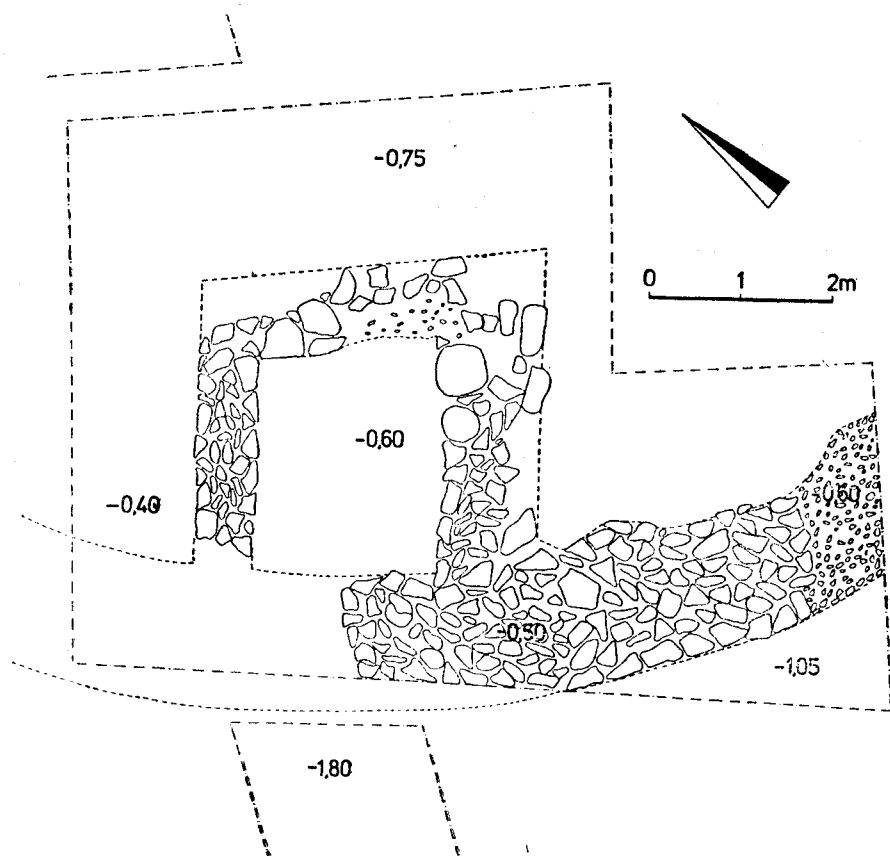

Fig. 3. Bastionul din colțul de SV.

b) Bastionul din colțul de SV.

Este foarte prost conservat, practic păstrându-se doar temelia (fig. 3). Bastionul este construit în tehnica *opus incertum* din bolovani de carieră (gresie gălbuie de proastă calitate) precum și din pietre mari de formă rotundă aflate în zonă în stare naturală. Se poate constata lipsa totală a părții sale de nord cu racordul zidului la porțiunea corespunzătoare incintei din zona de curbură. De asemenea, din partea sudică lipsește ultimul rând al temeliei, incinta fiind scoasă în evidență doar prin resturi de piatră sfărâmată amestecată cu slabe urme de mortar. Ultimul rând al temeliei este dispus direct pe pământ. Zidul de nord al turnului este lat de 0,70 m, cel estic părând mult îngustat datorită scoaterii sale în decursul timpului. Cel sudic, distrus pe porțiuni, se păstrează totuși într-un singur loc la grosimea inițială de 1,10 m. În punctul cel mai bine păstrat, în zona de racord din sud, incinta este lată de 1,50 m. Tehnica de construcție este precară, practic constând din doi paramenți de blocuri de carieră având în mijloc un emplecton.

Pe latura estică a casetei noastre se distinge stratigrafia din zona aplatizată a *agger*-ului. O dungă continuă de lut galben, având în consistență fragmente de cărămizi și urme fine de mortar, marchează un nivel de amenajare, probabil corespunzând fazei de piatră. Sub această dungă groasă de circa 15 cm se disting câteva straturi subțiri de lut galben, pigmenți de cărbune și pietriș dintr-o fază premergătoare, probabil cea de lemn. Alte observații nu au putut fi făcute deoarece am resăpat practic turnul dezvelit odată în 1988.

c) Stratigrafia din interior — zona *agger*-ului.

Chiar dacă nu a atins adâncimea preconizată pe toată lungimea, S 2 a avut darul să releve câteva elemente semnificative din zona cuprinsă între bastion și *via sagularis*, respectiv dincolo de aceasta în zona locuirii. Ca o observație generală, stratigrafia se păstrează relativ bine până în dreptul metrului 15 (fig. 4) de unde începe panta iar dincolo de metrul 29 ea dispare, apărând în schimb lutul steril galben din zona distrusă a castrului.

Între metrii 2—4, spre peretele sudic s-au identificat urmele unui cuptor din care s-au păstrat porțiuni de cărămizi sparte precum și o cărămidă întregă orientată N—S. Pereții cuptorului apar în stratigrafie orizontală și constau din mai multe dungii de lut galben, alternând cu lut gri precum și dintr-o dungă de arsură având în componență fragmente de cărămizi. Cuptorul, practic distrus în întregime, a fost dispus direct pe pământul steril negru, peste care urmează primul nivel de locuire. În zona cuptorului, mai ales între metrii 5—7 (fig. 4) se distinge o suprafață marcată de un lut ars de culoare oranj, alternând cu „dreptunghiuri“ de lut gri și conținând numeroase fragmente de zgură de fier și pastă vitrifiată. Stratul de arsură cu cantități mari de zgură continuă până în dreptul metrului 9, făcând parte, împreună cu cuptorul propriu zis, dintr-un sector metalurgic ce funcționa în zona de colț a castrului, pe valul de pământ aplatizat. În dreptul metrului 9, pe profil și în stratigrafie orizontală, se observă o groapă, având ca umplutură un pământ castaniu afânat, conținând multă cărămidă sfărâmată, pietriș, pigmenți

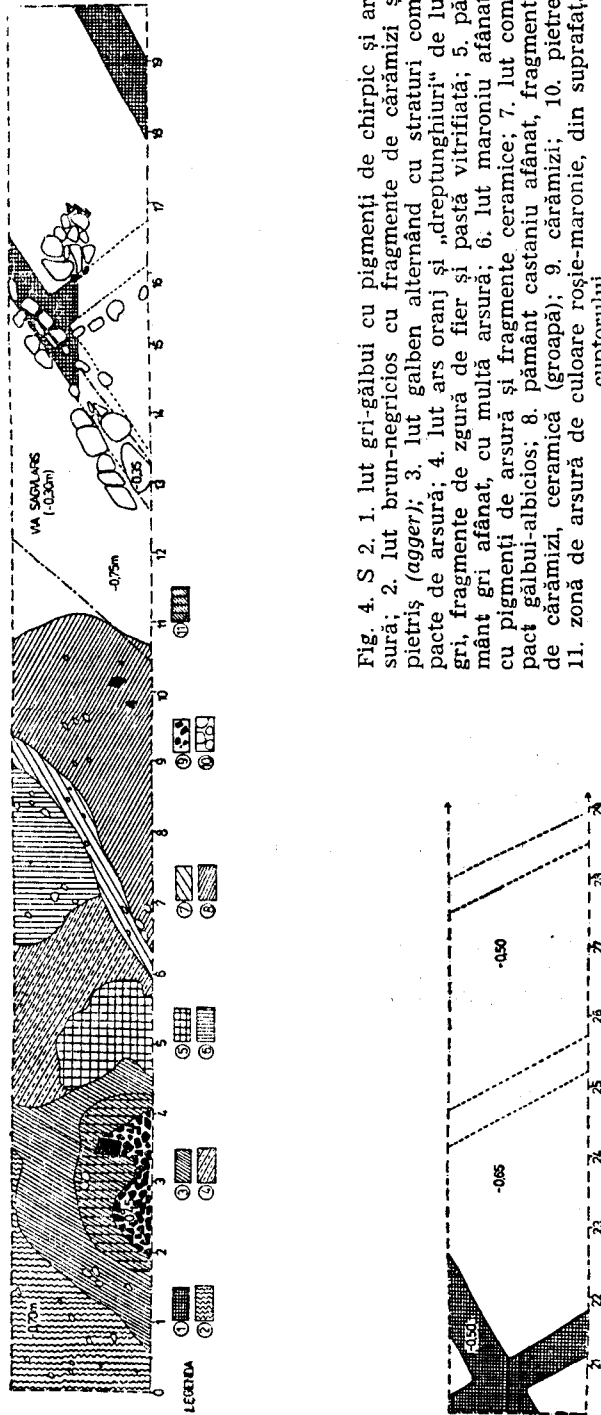

Fig. 4. S 2. 1. lut gri-gălbui cu pigmenți de chirpic și arsură; 2. lut brun-negricios cu fragmente de cărămizi și pietriș (*agger*); 3. lut galben alternând cu straturi compacte de arsură; 4. lut ars oranj și „dreptunghiuri” de lut gri, fragmente de zgură de fier și pastă vitrifiată; 5. pământ gri afânat, cu multă arsură; 6. lut maroniu afânat, cu pigmenți de arsură și fragmente ceramice; 7. lut compact gălbui-albicios; 8. pământ castaniu afânat, fragmente de cărămizi, ceramică (groapă); 9. cărămizi; 10. pietre; 11. zonă de arsură de culoare roșie-maronie, din suprafața cuptorului.

de arsură și câteva fragmente ceramice. Această groapă este ultimul element net diferențiat până la *via sagularis*. Așa cum am arătat deja, datorită eroziunii solului și a altor cauze, nu am putut surprinde în această zonă ultimul nivel de locuire. În stratigrafie verticală, pe întreaga suprafață descrisă mai sus se disting straturi de amenajare cu lut galben și slabe urme de cărămidă spartă, pigmenți de mortar și arsură. Materialul ceramic apare sporadic, imediat sub humusul modern.

Pe profilul nordic al S 2, aproximativ în dreptul metrului 12 și pe cel sudic la 10,50 m se distinge, la adâncimea de 0,30 m începutul unei strădele de piatră de culoare gri, foarte slab păstrată pe o grosime de numai 2—3 cm. Stradela continuă pe profilul de nord până la metru 16,25 iar pe cel sudic până la 13,25. Aceasta reprezintă cu certitudine *via sagularis*, lată de circa 3 m, dincolo de care începe practic locuirea în interiorul castrului.

d) Clădirea din interior.

Dincolo de metrul 13 pe profilul sudic, respectiv la metrul 16 pe cel de nord, se află începutul unei clădiri aflată probabil în *retentura dextr.* și având două faze de construcție. Clădirea din piatră se păstrează foarte precar sub forma unui „T” alcătuit, pe porțiuni, dintr-un zid din lespez de gresie galbenă și pietre rotunde așezate direct pe pământ, fără mortar și acoperind parțial capătul estic al *viei sagularis*.

La adâncimea la care s-a realizat secțiunea, după demontarea fragmentelor de zid de piatră, s-a identificat la ras, între metrii 14—16,50 exact pe traseul zidului de piatră, urmele clădirii din faza precedentă de lemn. Este vorba despre un „T” perfect vizibil, conștând dintr-o umplură de lut gri-gălbui cu pigmenți de chirpic și arsură ce se disting cu oarecare greutate în lutul negru steril. Lățimea acestor amprente de pereți este în medie de 0,30—0,40 m. Întrucât stratigrafia în această porțiune începe să fie afectată, adâncimea la care au fost surprinse aceste amprente este de maximum 0,40 m, putându-se concluziona că pereții au fost implantați la o adâncime relativ mică, impresie întărită și de lipsa ultimului nivel de locuire. Pe martorul ce desparte secțiunea între metrii 19,80—20,30 apare atât în stratigrafie verticală cât și orizontală amprenta unui perete de clădire cu lățimea de 0,40 m și la adâncimea de 0,40 m. În componența acestei urme de scoatere se află același lut gri-galben combinat la parte superioară cu un lut galben amestecat cu chirpic de culoare portocalie. Între metrii 20,30—23 ai secțiunii se distinge o „cruce” din pereții aceleiași clădiri, cu umplură identică. Se poate estima că această clădire poate o baracă, avea compartimente de circa 3,75×2,50 m ceea ce ar corespunde unor *contubernia*. Dincolo de metrul 24, datorită începutului de pantă, ultimul nivel roman dispăre ca și o mare parte din primul nivel. Pe peretele nordic se poate observa doar partea de la baza unor amprente de pereți ai aceleiași clădiri. Corespondența acestor urme pe profilul sudic este clară, putându-se reconstitui orientarea a două trasee de pereți de lemn. Pe ultimii metri ai secțiunii, între 25—36, stratigrafia romană nu se mai păstrează, pe fundul secțiunii apărând deja la 0,50 m iar în capăt la 0,20 m lutul galben absolut steril. În aceste condiții estimăm la circa 2/3 partea distrusă din castru, în punctul „Pe Cetate”

Cât privește materialul arheologic recoltat acesta este extrem de sărac, constând din ceramică grosieră mai ales de culoare maronie și cenușie, cărămizi și țigle fără șampilă, cuie și piroane din fier, foarte multă zgură și pastă vitrifiată. Singurele obiecte mai deosebite au fost o aplică semilunară din bronz cu decorul traforat precum și o brățară

Fig. 5. Tigle șampilate (după Ioan I. Pop și N. Gudea).

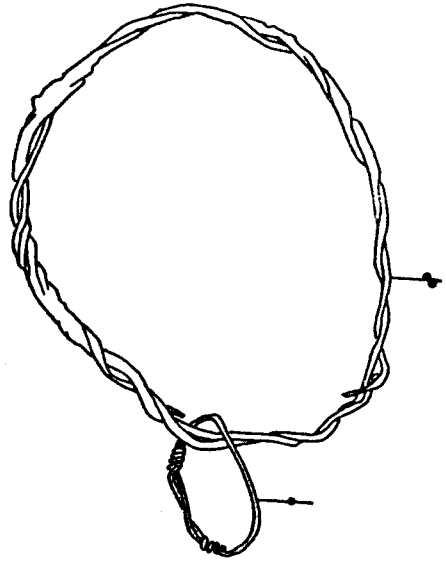
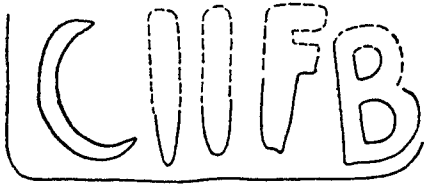
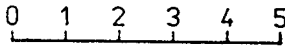
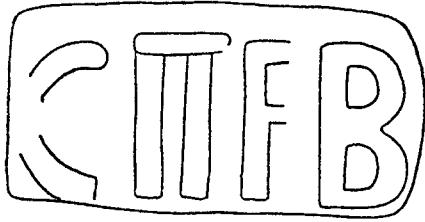

Fig. 6. Brățară din bronz.

din sârmă de bronz împletită având agățat un inel din sârmă de argint (fig. 6).

Concluziile la care am ajuns în urma sondajelor efectuate în 1991 la Cincșor îndreptățesc impresia potrivit căreia acest castru reprezintă un obiectiv greu de cercetat, fiind și distrus în mare măsură. Publicarea rezultatelor săpăturii ni se pare cel mai mare câștig, care ar putea fi evident întărit de publicarea în egală măsură a rezultatelor obținute de colectivele anterioare de cercetare care au efectuat săpături în castru și în așezarea civilă.

NEUE ARCHÄOLOGISCHE DATEN ÜBER DAS RÖMISCHE KASTELL
VON CINCȘOR (KREIS BRAȘOV)

(Zusammenfassung)

Die Arbeit macht uns mit den Schlussfolgerungen der archäologischen Ausgrabungen im Römerkastell Cincșor (Kleinschenk) im Jahre 1991 bekannt. Die Ausgrabungen identifizierten das Kastell (Abb. 1, 2) beim Punkt „Burgstatt“ wahrscheinlich gegen den Fluss Olt (Alt) orientiert. Es wurde ein Graben der Steinphase und der Anfang der Holzphase gefunden. Der Schnitt 2 (Abb. 4) durchkreuzte die Ecke der SW Bastei (Abb. 3), so dass in der Zone des Vallum ein Ofen zur Verarbeitung von Eisenerz hervorkam. Es überblieb viel Eisenclacke. Ausserdem wurde die *via sagularis* und einige Räume (*contubernia*) eines Gebäudes (Baracke) von zwei Bauphasen, Holz und Stein, identifiziert.

Der Schnitt 1 bewies die Zerstörung des Römerkastells von Cincșor, Sitz der Cohorte *II Flavia Bessorum* (Abb. 5) zum grössten Teil, als Folge der Bodenerosionen und Erdbeben.